

Asia: VN/5969/2019

Selvitys ei-kaupallisen sijaissyntyjärjestelyn sallimisesta

Taustaselvitys

Määritelmät

Selvityksen mukaan kaupallisten ja ei-kaupallisten sijaissyntytysten välistä rajaa hämärtävät maksut, joilla korvataan sijaissyntyttäjälle hänelle järjestelyistä aiheutuvat kustannukset tai raskauteen ja synnytykseen liittyvä kipu ja haitta (s. 10 – 11).

Helsingin käräjäoikeus viittaa tältä osin alla olevassa kohdassa ”Korvaukset sijaissyntytysjärjestelyistä” lausumaansa ja toteaa lisäksi, että kivun ja haitan määritelmiä on pohdittava tarkkaan, mikäli korvauksen maksaminen sijaissyntyttäjälle hänelle aiheutuneesta kivusta ja haitasta mahdollistetaan. Tältä osin voi olla syytä harkita standardisoitua, matalahkoa korvausta sen varmistamiseksi, ettei sijaissyntyttäjällä ole taustalla taloudellisia vaikuttimia.

Tieteellinen tutkimustieto

Sijaissyntytyksellä syntyneet lapset voivat vähäisten tieteellisten tutkimusten mukaan yhtä hyvin kuin muut lapset. Edellytyksenä tälle lienee kuitenkin riittävä neuvonanto sekä oikeudellinen ja psykologinen tuki ennen sijaissyntytysjärjestelyä, sen aikana ja vielä sen jälkeenkin (s. 12 – 14). Viimeksi mainittua ei voi ylikorostaa, minkä vuoksi myös Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa palataan neuvonnan ja tuen tarpeeseen.

Sijaissyntytyks Suomessa

Ei lausuttavaa.

Sijaissyntytyksiä koskeva kansainvälinen lainsäädäntö

Ei lausuttavaa.

Kansallinen malli

Rinnasteiset sääntelymallit

Osapuolille annettava neuvonta ja tuki ovat tärkeässä asemassa. Kansallisella tasolla jo olemassa olevista sääntelymalleista voitaneen hyödyntää kertynyttä kokemusta osapuolille tarjottavista palveluista hedelmöityshoidoissa ja adoptioneuvonnasta saatuja kokemuksia.

Sijaissynnytysjärjestelyn erityispiirteiden vuoksi on kuitenkin syytä vielä perusteellisesti selvittää, mitä tukea eri osapuolet järjestelyn eri vaiheissa tarvitsevat, ja mitkä ovat sopivia tahoja tuen antamiseen.

Sijaissynnytysjärjestelyiden valvonta

Ei lausuttavaa.

Aiottuja vanhempia koskevat edellytykset

Aihe edellyttää arvomaailmaan liittyvää, lähinnä poliittista kannanottoa. Sen vuoksi käräjäoikeus ei ota kantaa aiottuja vanhempia koskeviin edellytyksiin.

Käräjäoikeus haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että mahdolliset tiukat, aiottuja vanhempia koskevat kriteerit aiheuttavat sen, että aiotut vanhemmat jatkossakin hakeutuvat ulkomaille hoitoihin ei-toivottuine kaupallisine lieveilmiöineen.

Sijaissynnyttäjää koskevat edellytykset

Aihe edellyttää arvomaailmaan liittyvää, lähinnä poliittista kannanottoa, jonka vuoksi käräjäoikeus ei ota syvällisesti kantaa aiottuja vanhempia koskeviin edellytyksiin.

Käräjäoikeus haluaa kuitenkin nostaa esiin sen, että jos sijaissynnyttäjälle asetetaan paljon eri edellytyksiä, esim. että hänen tulisi olla aiottujen vanhempien läheinen, ei naimisissa oleva ja jo synnyttänyt henkilö, voidaan perustellusti kysyä, jääkö ketään mahdollista sijaissynnyttäjää enää jäljelle. Kuvatun kaltaisessa tilanteessa lähestyttäneenkin jo liiallista yhteiskunnan kontrollia.

Tuleekin pitää huolta siitä, että mahdollinen salliva lainsäädäntö myös käytännössä mahdollistaa sijaissynnytyksen sitä tarvitsevalle.

Muut hoidon edellytykset

Kysymys edellyttää arvomaailmaan liittyvää, lähinnä poliittista kannanottoa, johon käräjäoikeus ei ota kantaa.

Raskauden kulku ja lapsen syntymä

Ei lausuttavaa.

Korvaukset sijaissynnytysjärjestelyistä

Selvityksessä on todettu kansainvälisestä kehityksestä voidun havaita, että ei-kaupallisena alkanee sijaissynnytysjärjestelyt saattavat tuoda mukanaan ei-toivottuja lieveilmiöitä, kuten sijaissynnyttäjille maksettavat epäviralliset palkkiot, ellei toimintaa ole selkeästi säännelty ja valvontaa järjestetty asianmukaisesti (s. 63).

Helsingin käräjäoikeus pitää hyvänä lähtökohtana, että yhteiskunta maksaisi sijaissynnytysjärjestelyistä aiheutuvat kustannukset. Riskinä on muussa tapauksessa, että yhteiskunnassa todennäköisemmin leviää edellisessä kappaleessa kuvailtu epäterve ilmiö, jossa aiotut vanhemmat maksavat sijaissynnyttäjälle enemmän, kuin lain sallimissa rajoissa on mahdollista.

Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että sijaissynnyttäjälle maksettavan korvauksen tulisi olla maltillinen, korvaten lähinnä hänelle sijaissynnytysjärjestelystä aiheutuneet suorat kustannukset. Näin voitaneen parhaiten varmistua siitä, että kukin sijaissynnyttäjä suostuu järjestelyyn auttamisen halusta, eikä kaupallisista motiiveista.

Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki

Selvityksessä on todettu, että niissä maissa, joissa sijaissynnytysjärjestelyt on sallittu, on käytössä monia tapoja sen varmistamiseksi, että vanhemmuus siirtyy aiotuille vanhemmille. Jos ei-kaupalliset sijaissynnytysjärjestelyt sallittaisiin Suomessa, arvioitavaksi tulisi, tarvittaisiinko tavanmukaisten vanhemmuuden vahvistamista koskevien mekanismien lisäksi joitain erityisjärjestelyitä, jotka liittyvät sijaissynnytysjärjestelyiden erityispiirteisiin (s. 77).

Helsingin käräjäoikeus lähestyy kysymystä ensisijaisesti sijaissynnytysjärjestelyllä syntyneiden lasten aseman kautta. On syytä ennakoivasti kiinnittää huomiota tähän ja ehkäistä sitä, ettei mainittuja lapsia kohdella eriarvoisesti. Vahvistamismenettelynä ei tulisi olla adoptio, eikä sijaissynnytyksen tulisi ilmetä esim. adoptiona väestötietojärjestelmässä.

Käräjäoikeus lausuu lasten eriarvoisen kohtelun ehkäisemiseksi näkemyksenään, että tulee harkita sitä, voisiko sijaissynnytysjärjestelyissä tulla kysymykseen esim. vahvistamismenettely, jossa

sijaissyntyttäjä ja aiotut vanhemmat voisivat antaa ennakkollisen suostumuksen seurauksin, että aiotuista vanhemmista automaattisesti tulisi lapsen vanhempia, ellei sijaissyntyttäjä tietyn ajan sisällä synnytyksestä peru suostumustaan.

On tärkeää, että kaikki sijaissyntytysjärjestelyyn osallistuvat osapuolet saavat riittävästi neuvontaa ja erityistä tukea ennen järjestelyä, sen aikana ja vielä synnytyksen jälkeenkin. Tukea ja sopivia tahoja tuen antamiseen tulee selvityksessäkin mainitusti (s. 80) selvittää perusteellisesti.

Ehdotuksen vaikutukset

Helsingin kärjäoikeus arvioi, ettei selvityksen mukaisia ei-kaupallisia sijaissyntytyksiä koskevia asioita määrällisesti tulisi olemaan paljon. Siten uudistuksella ei olisi mainittavia vaikutuksia esim. tuomioistuinten toimintaan.

Kärjäoikeus on kuitenkin muista syistä, ja tällöin erityisesti lasten eriarvoisuuden ehkäisemiseksi katsonut, ettei tuomioistuimen vahvistusta tulisi asettaa aiottujen vanhempien vanhemmuuden edellytykseksi (ks. yllä oma kohta ”Vanhemmuuden vahvistaminen ja jälkikäteinen tuki”).

Muuta kansallisesta mallista

Helsingin kärjäoikeus suhtautuu edellä mainittuine huomautuksineen lähtökohtaisesti myönteisesti ei-kaupallisten sijaissyntytysten sallimiseen selvityksen asettamissa rajoissa (ks. erit. selvityksen s. 81).

Muuta

Muuta lausuttavaa

Ei lausuttavaa.

Pakkala Sirpa
Helsingin kärjäoikeus

Inkinen Jaana

Helsingin kärjäoikeus - Lausunnon on valmistellut kärjätuomari Camilla Rauma-Shem